

v njem kot da so viharji zarjuli skozi pragozde. Dušilo ga je v tem sajastem brlogu in že je stopil za korak k vratom, da bi zbežal. Vendar je obstal. Oprezno se je splazil k čumnati in pri-sluhnil. Vse je bilo tiho. Mož je spal.

V tem hipu se je Danijel odločil. Vedel je, da ne sme niti trenutka več oklevati, kajti ali se ne bi jutri spet vdal in še počakal?

O, blazna slast romanja skozi srebrno noč v brezbrežno sproščenost! —

Iz kota je vzel palico in se ogrnil v plašč. V temo je dahnil poslednji pozdrav: «Zbogom!»

Ko je stopil v rosno travo, se je še zadnjič ozrl na kočo, ki mu je bila toliko dni in noči zatočišče. Mnogotero sliko iz prošlosti mu je prikazal spomin.

Semkaj je bil pribežal leto dni pred evropskim razsulom. V zakrpani sivi obleki se je povrnil v bogat dom iz pekla vojnih grozot. Toda v zaledju je moral sodoživljati še strašnejše orgije smrti — umiranje duha! Takrat je nihal sedem blaznih noči med smrtjo in živjenjem in se bil odločil za beg v samoto. Tu ga je sprejel dobri stavec-pastir. — A zdaj je pela noč kot vesoljni, od zemlje do nebes segajoči strunjak, čigar omotično zvenenje je potegnilo Danijela v svojo bajno oblast. Čudežna sila ga je v kopreni tenkih meglâ in luninega svita nesla skozi sečje, po razgonih, preko gubovitih njiv, skozi preseke nizdol po medgorjih ... vse globlje, globlje v toplo nižavo, kjer je ubežnik utonil v blago-dejno tišino črnega smrečevja ...

France Bevk / Znanje

in ena za obinoje in 14. tova v svetu ?

Pomladni predvečer je bil, osvežen po dežju, da je zelena barva drevja in trat prijetno dražila oči, rdeče solnce pa je sijalo na mestne strehe in na kolodvor, na katerem je stal vlak, pripravljen za odhod. — Točno ob šesti uri in trideset minut je vlak odšel. V zadnjem vagonu je v tretjem kupeju sedela ob oknu gospa, ki se je pozneje predstavila za Elo. Nji nasproti je sedel gospod, ki se je predstavil za Ivana. Ona je imela trideset let, svetle lase in zvedav obraz, ki jo je izdajal za mlajšo nego je bila; njegovih dva in trideset let pa je podčrtavalo par sivih las ob sencih, ki so se med črnimi tovariši tem lepše odražali; njegove oči pa so bile take kot bi silile na jok.

Oba sta molčala in gledala skozi okno.

Mimo okna je bežalo zeleno polje, trate, živi plotovi in smreke. Tu pa tam se je prikazala bela hiša sredi vrta. Gospod je bil sanjav in je videl postlane trate, senčna skrivališča in v hišah bele, zvrhane postelje. Gospa ni bila sanjave sorte, a je videla isto.

V oči jima je udaril visok zid in tolkel ter se plazil mimo; zdelo se je, da ga ni konca. Gospod in gospa sta videla samo golo kamenje.

Gospé je postalo dolgčas, ozrla se je na gospoda. Ta je vzel iz žepa tobakiro in jo je svaljkal med prsti.

Gospod je začutil gospejin pogled, ozrl se je nanjo, prijel z roko cigareto in dejal: «Ali dovolite, gospa?»

Ta je napravila sladek obraz, ozrla se je na gospoda, kot da ga je šele sedaj zapazila in prikimala z glavo, kar je pomenilo privoljenje in poklon obenem, nato pa je pristavila še besedi: «Prosim, gospod!»

Gospod pa je odprl tobakiro, na kateri je bila naslikana sra^z mežljiva Suzana v kopeli, še enkrat in je ponudil gospé cigareto.

Ta je dvignila roko in napravila kretnjo, ki je pomenila od^z klonitev, zahvalo in oproščenje, obenem pa je še pristavila smešno^z gracijozno: «Ne kadim!»

Nato ni obrnila oči od njega; z nasmehom ga je gledala, go^z spod pa je bil v zadregi.

Gospa je izpregovorila prva. «Kam se peljete, če smem vpra^z šati?» je zvenelo vprašanje.

Gospod je zardel. (Te navade, ki prav za prav ni bila navada in ki je izdajala njegovo zadrego, se ni mogel odvaditi.) Puhnil je dim predse, da je gospa zamahnila z roko, kar je gospoda še bolj prestrašilo; nazadnje je dejal: «Še tri postaje se peljem, gospa.»

«Tako?» je dejala gospa, kot da je to nekaj nenavadnega in skrajno nemogočega. «Tudi jaz se peljam tja.»

Gospod bi bil rad kaj rekel. Ker ni našel pametne besede, je samo prikimal. Tudi gospa je nekaj trenutkov molčala. Ko si je vtisnila vsako gubico njegovega obraza, je motrila obilnost njegovega telesa, madeže, ki jih je nosil na obleki, nazadnje je obstalo njeno oko na zablatenih čevljih.

Gospod je prestavil nogo, ona ga je vprašala, kot da je ves čas mislila samo na to.

«Oprostite... Vi niste iz teh krajev?»

«Ne, gospa.»

Nič več. Gospodu družba odcvele blondinke ni bila neprijetna, nasprotno. Vendar si je srčno želel, da bi ne bilo treba mnogo govoriti.

Gospa pa je pomižala kot da se nečesa spominja in zdaj išče natančnih obrisov tega spomina v duši. Pogledala je bistro, skoro srepo, nato je dejala z živo žensko prepričevalnostjo:

«Vendar se mi zdi, da sem vas že videla.»

Gospod je iznova zardel. Nato jo je pogledal in se delal, kot da pomišlja tudi on, le da ni zaprl oči, ampak jih je še bolj razširil.

«Jaz se ne spominjam,» je dejal nazadnje. «Že mogoče,» je naredil poklon in se napol dvignil. «Jaz sem Ivan Treven.»

«Mi je v čast!» mu je gospa ponudila roko, s katero Ivan Treven skoro ni vedel, kaj početi. «Meni je ime Ela.» Priimek je zamolčala.

«Mi je v čast,» je dejal gospod, se zopet napol dvignil in se dotaknil z roko roba klobuka, a odkril se ni.

Nato sta molčala. Po tem, da sta izrazila možnost, da sta se že enkrat kje videla in sta se celo predstavila, je postalo razmerje med njima drugačno, tako da sta si bila dolžna razgovora. Gledala sta se in se v zadregi držala na smeh.

Prva je izpregovorila zopet gospa: «Vi ste tako podobni mojemu možu.»

«Da,» je zajecjal gospod Ivan, kot da tudi on prizna to podobnost, dasi ni poznal njenega moža in do tedaj še pomislil ni, da je poročena. «Da... Ljudje so si tako podobni...» Gospod ni vedel reči nič pametnega.

«V resnici,» je dejala gospa, vesela, da je našla to učinkovito in neizčrpno snov za pogovor, «vi ste mojemu možu zelo podobni. Črne lase ima in rjave oči kot vi...»

Najteže, kar je mogel prenašati Ivan Treven v svojem življenju, je bilo to, če je kdo vpričo njega govoril o njem. V zadregi je puhnil gospé cigaretni dim v obraz, ona je zakašljala in si dela roko na usta.

«Oprostite, gospa!»

«O, prosim... Veste,» je dejala čez par trenutkov, kot da nadaljuje prejšnje besede, «meni so všeč črnolasi.»

Gospa ni zardela, gospodu je bilo kljub zadregi ta hip nekam prijetno pri srcu. To ga je opogumilo, da je dejal:

«Meni ugajajo blondinke.»

Gospa Ela ga je pogledala s pogledom, polnim hvaležnosti. Vendar je hotela še jasnejšega poudarka pravkar izrečeni besedi.

«Moji lasje so ko predivo. To ni lepo.»

«Meni so všeč...» je dejal gospod in se prestrašil. Potegnil je dim iz cigarete in zamižal, da ubije vtis, ki ga je naredilo to priznanje nanj.

Nato sta molčala. Gledala sta skozi okno, da se ubranita neugodja zadrege in občutka, ki je brnel po telesu kakor struna. Nato sta se zopet pogledala.

Vlak se je ustavil. Par potnikov je izstopilo, kupej je bil prazen. Gospa je prva opazila to izpremembo.

«Ali ne piha na oni strani?»

«Kje?» se je prestrašil gospod. Nato: «Da, zdi se mi, da malo vleče.»

«Prehladili se boste,» je dejala gospa z materinskim glasom. «Sedite sem, k meni...»

Gospod je molče ubogal. Gospa je gledala skozi okno, kot da se ni nič zgodilo. Roki obeh sta nekoliko trepetali od razburjenosti. Pretekla je minuta, pretekli sta dve minuti. Gospod je vrgel ogorek cigarete na tla in ga je poteptal z nogo. To je zdramilo gospo, da je pogledala v gospoda. Ta se ji je nasmehnil.

Nato sta molčala. Nista vedela, kako pričeti.

Mimo okna je letelo zeleno polje, vas, tovarna, travnik in gozd. Gospod je gledal postlane trate in zvrhane postelje v izbah, gospa je videla isto.

Nato je prišel predor, sprevodnik ni bil prižgal luči. Gospodu in gospé je bil predor znan, njegova dolžina je znašala na minute.

Ničesar več nista videla. Niti isker, ki so bežale mimo oken ne... Gospa je v presledkih vzklikala:

«Kako ste podobni mojemu možu, kako ste mu podobni!...»

KNJIŽEVNA POROČILA

France Stelè: Oris zgodovine umetnosti pri Slovencih. Kulturnozgodovinski poskus. 1924. Založila «Nova založba» v Ljubljani.

Z zgodovinsko razstavo slikarstva na Slovenskem, prirejeno leta 1922., je bil postavljen mejnik v slovenski umetnostni historiji. Saj je prva naša retrospektivna razstava, ki jo je dvanajst let poprej priredil Rihard Jakopič pod devizo: osemdeset let upodablajoče umetnosti na Slovenskem, obsegala samo najnovejši del in le nejasno mogla pokazati razvoj umetnosti na domačih tleh v teku 19. stoletja. Vendar se je že z njo rodilo vprašanje slovenske umetnosti, oživelo pa je z vso silo spet v naših dneh. Materijal, raztresen širom domovine, deloma nepristopen javnosti, je bil prvikrat v taki obilici zbran in sistematski z nekega historičnega vidika urejen, da je tudi lajiku moral jasno predočiti vso dolgo pot, katero je naše slikarstvo prehodilo od srednjega veka pa do danes. Da je v ti dobi, ko pred našimi očmi rastejo iz tal vsepovsod temelji slovenske kulturne zgradbe in je narodna zavest tako poudarjena, vzniklo ob teh živih svedokih vprašanje: kje je in kakšna je naša umetnost v preteklosti? ni čudo. In udovoljiti ti splošni težnji po spoznanju umetnostnih plodov prednikov je bil cilj avtorja «Orisa». Iz bogatega materijala, ki mu je kot konservatorju bil posebno dobro